

Verslag

Hoorzitting On the way to PlanetProof Melk

Datum: 18 juni 2024
Aanvang: 13:00 uur
Plaats: De Schakel te Nijkerk en online via MS Teams
Aanwezig: zie bijlage 2

Opening

De heer Swinkels, voorzitter van het College van Deskundigen Dierlijk, heet iedereen welkom op de hoorzitting. Hij geeft een toelichting op de procedure om te komen tot een nieuwe versie van het certificatieschema waar de hoorzitting deel van uitmaakt. Het doel van de hoorzitting is dat alle belangstellenden inspraak kunnen leveren op de voorgestelde wijzigingen. Dat kan ook nog schriftelijk tot 25 juni 2024. Alle inbreng wordt aan het College van Deskundigen voorgelegd. Dat zal in september gebeuren. Daarna is het verslag met alle vragen en opmerkingen, voorzien van een reactie, beschikbaar. Het College van Deskundigen zal na vaststelling van het hoorzittingsverslag ook het definitieve herziene certificatieschema vaststellen. In principe zal dit schema dan per 1 januari 2025 ingaan.

De bijeenkomst wordt ook digitaal bijgewoond. De digitale toehoorders kunnen vragen stellen, deze worden meegenomen als schriftelijke reactie en worden niet direct beantwoord.

De heer Docters van Leeuwen geeft een korte presentatie over de geschiedenis van On the way to PlanetProof en het schema voor melk. De herzieningsvoorstellen worden per thema aangestipt en besproken. Na de inleidende presentatie is er gelegenheid tot het stellen van vragen en het maken van opmerkingen over het voorliggende conceptschema.

Inhoudelijke opmerkingen t.a.v. het schema

Alle gestelde vragen zijn opgenomen in de vraag- en antwoordlijst (zie bijlage 1). Onder "besluit" staat een antwoord aangegeven dat leidt tot een aanpassing van het (voorgestelde) criterium.

Rondvraag en sluiting

De presentatie zal worden gedeeld met de aanwezigen en digitale toehoorders. De heer Swinkels herhaalt de mogelijkheid om tot uiterlijk vrijdag 25 juni 2024 schriftelijk nog te reageren op de stukken van de hoorzitting. De indieners van schriftelijk reacties zijn opgenomen in Bijlage 3. De vragen zelf met bijbehorende antwoorden zijn opgenomen in Bijlage 1.

De heer Swinkels dankt iedereen voor het bijwonen van de bijeenkomst en zijn/haar inbreng en sluit de vergadering om 16:05 uur.

Bijlagen:

1. Vraag en antwoord
2. Presentielijst van de bijeenkomst De Schakel te Nijkerk (18 juni 2024)
3. Bijlage met schriftelijke reacties

Bijlage 1

Vraag- en antwoordlijst

Algemene opmerkingen

Vraag/opmerking 1) Is er al aandacht voor het keurmerk in het buitenland? Het is noodzakelijk dat SMK aansluit bij Europese labels als het gaat om de criteria. Bijvoorbeeld de Duitse markt, het On the way to PlanetProof keurmerk past goed in de Haltungsform-systematiek die men daar hanteert. Dit vereist enige toenadering vanuit de criteria, bijvoorbeeld in 'veevoer zonder gen-techniek' (VLOG). Is het mogelijk om op korte termijn te onderzoeken wat nodig is om reeds voor de volgende herziening in 2027 On the way to PlanetProof producten onder Haltungsform op de schappen te hebben?

Antwoord SMK oriënteert zich op een aanvraag voor erkenning voor het Duitse Haltungsformen. Op de meeste onderdelen sluiten de criteria van On the way to PlanetProof aan bij de voorschriften in Haltungsformen. Er zijn enkele punten, zoals GMO-vrij veevoer en interpretaties rondom veevoer van eigen bedrijf, waarvoor verdere afstemming met de Duitse beheerder van Haltungsformen aan de orde is.

Vraag/opmerking 2) Met betrekking tot de Tussendoelen 2030, moet er een plus op de melkprijs die groter is dan die van Biologisch tegenover gangbaar. De voorgesteld doelen zijn immers nogal fors zwaarder dan bij biologisch, hoe denkt SMK dit te garanderen?

Beseft SMK dat op dit moment bedrijven al stoppen met On the way to PlanetProof om biologisch te worden omdat dit MEER geld oplevert en minder regels geeft? Hoe ziet SMK de houdbaarheid van het keurmerk? Kan SMK hier ook een inhoudelijk antwoord op geven in plaats van de 'elke ondernemer is vrij in de keuze om voor On the way to PlanetProof te produceren ja of nee' die voorgaande keren is gegeven? Dit in het verleden meermaals gegeven antwoord getuigt van weinig respect en oog voor een duurzame ontwikkeling naar de toekomst, waarbij vertrouwen en investeringen doen voor de langer termijn het uitgangspunt zou moeten zijn.

Heeft SMK een berekening van wat de structurele meerkosten zijn voor een melkveehouder voor het voldoen aan On the way to PlanetProof? Zo ja, hoe is deze tot stand gekomen en kan deze gedeeld worden?

Welke verhoging van de On the way to PlanetProof vergoeding is gerealiseerd voor komend jaar gezien de voorgestelde eisen verzwarende en algehele kostenverhogingen die op onze erven hebben plaats gevonden? Immers ook de extra investeringen en kosten die gemaakt worden specifiek voor On the way to PlanetProof zijn onderhevig aan de gestegen kosten.

Antwoord Het College van Deskundigen Dierlijk sluit aan bij de opmerking dat langetermijnvisie voor de ondernemer het uitgangspunt moet zijn. Er wordt gestreefd om maatregelen tijdig in te regelen en hierbij ook overgangstermijnen aan te houden. Echter, het is noodzakelijk dat er driejaarlijks een herziening plaatsvindt om te garanderen dat het keurmerk onderscheidend blijft. Inherent hieraan is een zekere mate van onzekerheid voor deelnemende melkveehouders. Om meer inzichtelijk te maken wat de ontwikkelingsrichting van On the Way to PlanetProof is, zullen er in 2024 tussendoelen voor 2030 worden gepubliceerd. In samenspraak met experts wordt ook een inschatting gemaakt van meerkosten van de herzieningsstappen. De inschatting van meerkosten betreft gemiddelden. Bedrijven zullen verschillende afwegingen maken en/of moeten verschillende

investeringen doen, waardoor de daadwerkelijke meerkosten voor een individueel bedrijf sterk kan variëren. De uiteindelijke beslissing voor de meerprijs die uitgekeerd wordt voor On the Way to PlanetProof Melk en andere duurzaamheidsconcepten ligt bij de zuivelketens.

Vraag/opmerking 3) Bij deze wil ik mijn zorgen uiten over de aanpassingen van de criteria voor het On the way to PlanetProof label in de melkveehouderij. Onlangs heb ik een studiegroep met "PlanetProof melkveehouders" en een lokale voorjaarsbijeenkomst van Friesland Campina bijgewoond. De geluiden die ik daar heb opgevangen bevestigen mijn gedachten over deelname aan On the way to PlanetProof. De forse verzwareningen van de criteria voor 2024 (en dan met name de eisen op het gebied van extensief grasland en % ruw eiwit) en 2025 (vooral de huisvestingseisen) gaan er mijns inziens voor zorgen dat de groep melkveehouders die overal aan kunnen voldoen hard gaat dalen. Het zou mij niet verbazen dat de marktvraag niet meer beleverd kan worden. Wat niet meehelpt is de tendens bij Friesland Campina. Het verschil in uitbetalingsprijs wordt kleiner. Bij een maximale score in Focus Planet (en daar zitten veel On the way to PlanetProof boeren dichtbij in de buurt) is het verschil in melkprijs nog maar 1,5 cent.

Ik vraag mij af of Friesland Campina met alle kennis die zij van haar melkveehouders heeft, heeft doorberekend welk percentage van de On the way to PlanetProof boeren de komende jaren gaat afvallen. Ik weet dat er een wachtlijst bestaat, maar ook deze veehouders zullen aan de inmiddels torenhoge eisen moeten kunnen voldoen.

Het zou toch ontzettend jammer zijn als we de markt die er bestaat voor het label dadelijk niet meer kunnen bedienen omdat we het de leveranciers zelf onmogelijk hebben gemaakt? Aan een dergelijk scenario heeft niemand wat; de consument niet, de boeren niet, Friesland Campina niet, maar ook SMK niet. Misschien heb ik het helemaal mis, maar ik hoop dat jullie de rekensom nog eens maken en bij een onbevredigende uitkomst de aanpassingen aan de criteria nog eens willen heroverwegen.

Antwoord Om de haalbaarheid van de criteria te toetsen wordt door Wageningen University and Research elke drie jaar een analyse uitgevoerd. Hierbij wordt gekeken naar de prestaties van de deelnemers in de afgelopen jaren. Op basis daarvan kan een inschatting gemaakt worden van het aantal deelnemers dat kan voldoen aan de voorstellen voor criteria. Daarnaast wordt het handelingsperspectief voor melkveehouders uitgebreid besproken met stakeholders, zoals de zuivelketens, melkveehouders en andere experts. Een belangrijk aandachtspunt is naast haalbaarheid ook het onderscheidend vermogen in de markt en het maatschappelijk draagvlak. Dit proces is doorlopen in 2021 en 2024 en heeft geleid tot ambitieuzere normen voor onder andere eiwit van eigen land en natuur en landschap (die uiterlijk in 2024 gerealiseerd moeten worden).

Vraag/opmerking 4) Graag nog even de volgende opmerking: een meerprijs van 2 cent extra voor On the way to PlanetProof melk, buiten Focus Planet is volgens ons erg mager gezien de inspanningen die ervoor gedaan moeten worden.

Antwoord Zie vraag 2 en 3.

- Vraag/opmerking 5)** Ondernemers hebben vaak overlast van de activiteiten die uitgevoerd worden op boerenland ten behoeve van de energietransitie (aanleg leidingen en kabels). Kan er een uitzondering worden gegeven voor ondernemers die niet kunnen voldoen door werkzaamheden van TenneT?
- Antwoord** Tijdens aanleg van gasleidingen of hoogspanningskabels kunnen percelen niet gebruikt of onbereikbaar worden. Dit kan invloed hebben op de resultaten voor criteria zoals eiwit van eigen land, stikstofbodemoverschot en weidegang. Het College van Deskundigen Dierlijk geeft hiervoor geen uitzondering. Echter is het College van Deskundigen wel van mening dat bedrijven die (tijdelijk) uit de gecertificeerde melkstroom vallen zo snel mogelijk weer terug zouden moeten kunnen keren. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij de gecertificeerde zuivelketens en netbeheerders. De netbeheerders hebben aangegeven in overleg te treden met de betrokken zuivelketens.

Hoofdstuk 2. Biodiversiteit

criterium 2.1 Eiwit van eigen land in rantsoen

- Vraag/opmerking 6)** Als regionaal blijkt dat een onderdeel niet haalbaar is, zoals eiwit van eigen land, en er vallen hierdoor tientallen melkveehouders uit de On the way to PlanetProof melkstroom, wordt dan nogmaals beoordeeld of weersinvloeden toch te veel oorzaak hebben hiervoor? In de regio Twente zien we bij meerdere melkveehouders problemen door de droge jaren waardoor er te weinig eiwit van eigen land is gehaald de afgelopen drie jaar.
- Antwoord** In enkele jaren is er vanwege extreme omstandigheden zoals droogte een calamiteit vastgesteld. Dit wordt gedaan in het navolgende jaar. Het eventueel niet kunnen voldoen van een groep melkveehouders aan de nieuwe norm is geen reden om opnieuw een analyse te doen op de effecten van het weer voor de voorgaande jaren. Het College van Deskundigen Dierlijk is zich ervan bewust dat eiwit van eigen land een kritisch kengetal is.

criterium 2.2 Stikstof bodemoverschot per hectare

- Vraag/opmerking 7)** Waarom is er gekozen voor aanscherping van stikstofbodemoverschot terwijl je ook vaststelt dat het geen robuuste KPI is? In de doelenagenda staat dit ook niet scherp. Waarom is hier dan voor verlaging gekozen? De KPI wordt beïnvloed door bijvoorbeeld weersomstandigheden. Is het niet beter om met zijn allen te zoeken naar een minder rekenkundige KPI en daar een norm op vast te stellen?
- Besluit** Het gebruik van een norm stikstofbodemoverschot dient twee doelen, ten eerste speelt het een rol voor het behalen van de nitraatrichtlijn zoals beschreven in de kaderrichtlijn water. Hierbij is het belangrijk op te merken dat de relatie tussen stikstofbodemoverschot en nitraatuitspoeling onder andere grondsoort afhankelijk is. Ten tweede is de norm voor stikstofbodemoverschot ook indirect normerend voor fosfaatbodemoverschot. Het sturen op verlaging van het stikstofbodemoverschot is voor de ondernemer erg lastig bij wisselende weersomstandigheden. Daarom acht het College van Deskundigen Dierlijk het niet verstandig om de norm aan te passen. De norm voor stikstofbodemoverschot blijft 150 kg per hectare, inclusief eventuele veencorrectie. Het verder onderzoeken van een beter passende (aanvullende) KPI en bijbehorende normering (mogelijk op basis van grondsoort) wordt opgenomen op de herzieningslijst voor 2027.

Vraag/opmerking 8) De prestatie op dit onderdeel wisselt erg. Dit hebben wij zelf ook aan den lijve ondervonden. Doordat we een droog jaar hadden met een bodembalans van 184 en geen correctie, die ons vervolgens 3 jaar achtervolgt. Het lijkt mij verstandig om, als er sprake is van een erge uitschieter, die duidelijk door bijvoorbeeld weersomstandigheden is te verklaren, de mogelijkheid te hebben om deze uitschieter helemaal niet in de driejaarsgemiddelde mee te nemen. Want we worden op deze manier onnodig streng afgestraft. Het achtervolgt ons nog jaren om het weer goed te krijgen. Daarnaast gaan jullie ook de norm nog aanscherpen. Dit lijkt mij absoluut niet realistisch.

Antwoord Het driejaarsgemiddelde is ingeregeld om bedrijven enige ruimte te geven om te corrigeren wanneer er een jaar niet aan de norm is voldaan. In het geval van extreme omstandigheden, zoals droogte, hanteert het College van Deskundigen Dierlijk een calamiteiten regeling. Deze compenseert voor de gemiddelde afwijking in geval van extreme (weers-)omstandigheden. Het College van Deskundigen realiseert zich dat dit niet altijd representatief is voor elk individueel bedrijf. Zie ook vraag 7 voor het besluit de norm op dit onderdeel niet aan te passen.

Vraag/opmerking 9) Een driejaarsgemiddelde is met uitschieters zoals dit jaar lastig om aan te voldoen. Kan er met een langer gemiddelde worden gewerkt? Wellicht 5 jaar.

Antwoord Het driejaarsgemiddelde is ingeregeld om bedrijven enige ruimte te geven om te corrigeren wanneer er een jaar niet aan de norm is voldaan. Dit werkt twee kanten op. Een langer meerjaarsgemiddelde geeft meer stabiliteit aan bedrijven die in normale jaren ruim voldoen aan de norm, maar kan er ook toe leiden dat men bij één afwijkend jaar een langere periode niet kan worden voldaan aan de eisen. Bedrijven die verbeteren kunnen bij een langer meerjaarsgemiddelde last hebben van mindere prestaties in voorgaande jaren.

Vraag/opmerking 10) Stikstof bodemoverschot heeft alles te maken met de historie van de grond en wat mogelijk is. Grond die heel rijk is, van nature of waar veel dierlijke mest in het verleden op is uitgereden. Dan is het moeilijk om een 'normale' bedrijfsvoering te voeren. Ook kan het bindende vermogen van de grond verschillen (fixerende grond, ijzerhoudend), waardoor het de aanwezige mineralen niet goed toegankelijk zijn voor de gewassen. Het toevoegen van meststoffen is ook dan niet toegestaan terwijl het voor het gewas wel gewenst is.

Antwoord Stikstofbodemoverschot wordt in de KringloopWijzer berekend per jaar door de aanvoer van stikstof in de vorm van kunstmest, organische mest, weidemest en mineralisatie bij elkaar op te tellen en hier de afvoer van geoogste producten af te trekken. Zie ook vraag 7.

criterium 2.3 Ammoniakuitstoot per hectare

Vraag/opmerking 11) Extensievere bedrijfsvoering is geen verbetering wel financieel onaantrekkelijk.

Antwoord On the way to PlanetProof stuurt doelgericht en integraal op een duurzamere melkproductie. Hierbij worden bewust geen eisen gesteld aan productie intensiteit zoals GVE/ha of melkproductie/ha. Het kengetal ammoniakuitstoot per hectare is onder andere te beïnvloeden door een extensievere bedrijfsvoering (minder dieren en/of melk per hectare) maar ook door middel van andere interventies. Extensiviteit is slechts één aspect van een duurzamere bedrijfsvoering.

Criterium 2.4 blijvend grasland

- Vraag/opmerking 12)** Voorgesteld wordt zowel de basisnorm als het topniveau te verhogen met 10%. Wij zijn van mening dat het topniveau beter op 65% kan staan, omdat dit anders te veel druk legt op het behoud van grasland terwijl er wellicht ook duurzame On the way to PlanetProof akkerbouw plaats kan vinden. De flexibiliteit voor grondgebruik gaat daarmee verloren en ten koste van duurzaamheid en samenwerking met akkerbouwbedrijven.
- Antwoord** Het verhogen van het topniveau voor blijvend grasland van 60% naar 70% leidt ertoe dat circa 30% van de boeren die momenteel aan het topniveau voldoet deze niet meer haalt. Dit zijn voornamelijk bedrijven op zandgrond. Deze bedrijven voldoen nog altijd aan de basisnorm. Door het behalen van het topniveau voor klimaat of dierenwelzijn en gezondheid kunnen deze bedrijven voldoen aan de eisen van On the Way to PlanetProof. Los van de basisnorm of het topniveau streeft het College van Deskundigen Dierlijk ernaar om onder bepaalde randvoorwaarden ruimte te geven om grasland in roulatie te laten zijn met open teelten. Hiervoor moet een borgingssysteem worden ingeregeld in de bestaande sectorinstrumenten.
- Besluit** Er wordt onderzocht hoe kan worden geborgd dat percelen die ingezet worden voor open teelten (akkerbouw/vollegrondsgroenten) goed beheerd worden. Wanneer hier een werkbare en betrouwbare methode voor beschikbaar is kan een vrijstelling voor de norm voor blijvend grasland (tussentijds) worden ingeregeld. Dit wordt opgenomen als onderdeel van de herzieningslijst.
- Vraag/opmerking 13)** Veehouders uit akkerbouwgebieden kunnen lastig voldoen, zeker met het tussendoelen van 80% blijvend grasland. Kan er geen aparte norm worden gehanteerd voor bedrijven in akkerbouwgebieden?
- Antwoord** Zie vraag 12. Aanvullend moet worden opgemerkt dat de tussendoelen voor 2030 streefwaardes zijn voor de gemiddelde prestatie van de On the way to PlanetProof deelnemers. Het zijn geen basisnormen voor individuele bedrijven.
- Besluit** Zie vraag 12.
- Vraag/opmerking 14)** Dit voorjaar hebben wij grond gepacht wat tijdelijk grasland is. Daarnaast hebben wij blijvend grasland omgezet in snijmais. Dit was in totaal 6,5 hectare. Nu een voorstel blijvend grasland te verhogen van 40 naar 50 procent. Dit haal ik nu niet meer. Als ik dit had geweten had ik dit niet zo gedaan. Hier moet een overgangsregeling voor komen. Het kan toch niet zo zijn wat een maand geleden goed was nu fout is? Hier kunnen we niet op anticiperen.
- Antwoord** Het herzieningsproces van het certificatieschema vindt elke 3 jaar plaats. Hierbij kunnen eisen worden aangescherpt of ingeregeld. Het percentage blijvend grasland binnen On the Way to PlanetProof wordt berekend op basis van een driejaarsgemiddelde. In het verleden is ervoor gekozen om kengetallen die getoetst worden op basis van een driejaarsgemiddelde drie jaar naar de herziening te laten in gaan.
- Besluit** Omdat het percentage blijvend grasland wordt berekend op basis van een driejaarsgemiddelde moet de nieuwe norm worden gerealiseerd vanaf 2027.
- Vraag/opmerking 15)** We willen u erop wijzen dat de waardering voor graslanden ouder dan 20 jaar ondermaats is. In deze graslanden zit ontzettend veel organische stof opgeslagen, er is sprake van microreliëf, er is een rijk bodemleven van bacteriën en schimmels aanwezig en de vegetatie is er meer divers dan op regelmatig opnieuw ingezaaide percelen. Voor bijvoorbeeld weidevogels zijn deze

percelen van hoge waarde. Het (te) laag waarderen van deze graslanden kan ertoe leiden dat deze alsnog opnieuw worden ingezaaid, zeker als per 2025 meer ruimte voor beloning van de organische stofbalans wordt opgenomen in de Kringloopwijzer (na ploegen is het 'makkelijk scoren' voor wat betreft de opbouw van organische stof).

Antwoord In de waardering van koolvastlegging en ecologische waarden sluit On the way to PlanetProof aan op sector instrumenten zoals de KringloopWijzer en de Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij. Ten aanzien van de opmerkingen met betrekking tot de organische stofbalans gaan wij graag met u in gesprek.

Criterium 2.6 Natuur en Landschap

Vraag/opmerking 16) De basisnorm gaat nu van 10% naar 12%, vorige herziening ging het van 5% naar 10%. Als ik nu kruidenrijk grasland ga inzaaien komt het eiwit van eigen land in gedrang. Daarnaast wordt er met pacht van Staatsbosbeheer nu gewerkt met een inschrijvingsmethode, dus er is geen zekerheid over de pacht. Hoe voorzien jullie dat er voldaan kan worden aan deze aanscherping?

Antwoord De ondernemer heeft de vrijheid de eisen voor kruidenrijkgrasland in te vullen met extensief of productief kruidenrijk grasland. Dit mag indien mogelijk ook gerealiseerd worden op graslandranden. Uit praktijkonderzoek is bekend dat de eiwitopbrengst van productief kruidenhoudend grasland vergelijkbaar is met regulier productief grasland.

Besluit De voorgestelde aanscherping om op alle bedrijven specifiek gericht 2% extensief kruidenrijk grasland te vereisen acht het College van Deskundigen naar aanleiding van nadere inzichten te ambitieus. De nieuwe basisnorm voor natuur en landschap van 12 procent moet worden ingevuld met minimaal 7 procent kruidenrijk grasland (BBM-pakketten 151, 105, 141, 100, 113, 131, 155). Hierbij wordt geen norm gesteld voor extensief kruidenrijk grasland (BBM-pakketten 151, 105, 141, 113, 131).

Vraag/opmerking 17) In de GLB rekenen rijen met bomen meer mee dan losse bomen, alleen is dit binnen On the way to PlanetProof niet te scoren en staan er losse bomen in. Hoe kan dit het beste worden gestroomlijnd?

Antwoord Bekend is dat GLB en de Biodiversiteitsmonitor melkveehouderij niet op alle punten op elkaar aansluiten. Dit is eerder onder de aandacht gebracht van Stichting Biodiversiteitsmonitor. On the way to PlanetProof sluit zoveel mogelijk aan op de Biodiversiteitsmonitor. In On the way to PlanetProof worden knot- en of laanbomen via BBM121 pakket gewaardeerd.

Vraag/opmerking 18) Grondprijzen gaan erg omhoog en weidevogels zitten niet altijd in kruidenrijk grasland. Vaak zitten de vogels op regulier grasland naast maisland. Daarnaast is productief kruidenrijk grasland op veen niet te doen. Het gras is hierin dominant en de kruiden komen niet op.

Antwoord Onderzoek wijst uit dat extensief kruidenrijk grasland vele voordelen biedt voor zowel ondergrondse en bovengrondse biodiversiteit. Weidevogels zijn hier een onderdeel van. De norm voor kruidenrijk grasland kan ook worden ingevuld met productief kruidenhoudend grasland of oud grasland op veen.

Vraag/opmerking 19)	In het criterium wordt in onze ogen onnodig ingewikkeld uitgelegd wat de bedoeling is. We stellen voor dit te vereenvoudigen. Bijvoorbeeld: "minimaal 12% N&L waarvan 5% productief kruidenrijk grasland en 2% extensief kruidenrijk grasland".
Besluit	De invulling van natuur en landschap heeft een grote mate van flexibiliteit. Binnen de verplichte randvoorwaarden kan men de KPI's 'natuur & landschap' respectievelijk 'kruidenrijk grasland' op bij het bedrijf en de lokale natuur- en landschapswaarden passend invulling geven. Om het criterium beter leesbaar te maken worden deze onderdelen apart benoemd: Basisnorm: Minimaal 12% natuur en landschapspakketten van het totale areaal**. Opgebouwd uit: • ≥ 7% kruidenrijk grasland of gelijkwaardig* met kruidenrijk graslandpakketten (in te vullen met BBM* 100, 105, 113, 131, 141, 151 en/of 155); • ≥ 5% kruidenrijk grasland of gelijkwaardig* met natuur en landschapspakketten (alle pakketten tellen hiervoor mee). *inclusief equivalente ANLb/SNL beheerpakketten.
Vraag/opmerking 20)	We roepen SMK op om de wegingsfactoren van beheerpakketten voor Natuur & Landschap binnen On the way to PlanetProof gelijk te trekken met de wegingsfactoren zoals deze zijn opgenomen in de Biodiversiteitsmonitor. Hierdoor zal het minder complex worden voor de melkveehouders en de borging.
Antwoord	Op twee pakketten wijkt On the way to PlanetProof af van de Biodiversiteitsmonitor. Dit is bedoeld om praktische toepasbaarheid voor melkveehouders te vergroten. Het betreft het overgangspakket naar extensief kruidenrijkgrasland. Dit pakket wordt al gewaardeerd met 1 in plaats van 0,75. Deze keuze is gemaakt om melkveehouders niet te verplichten om meer areaal grasland om te vormen dan vereist wordt in de norm. Daarnaast is er bewust een zwaarder gewaardeerd pakket voor grote solitaire bomen. In het reguliere pakket wordt de waarde van solitaire bomen zwaar onder gewaardeerd. Het College van Deskundigen wil het beheer/behoud van vrijstaande grote solitaire bomen in grasland daarmee passend waarderen.
Besluit	De navolgende BBM-pakketten (108, 130, 110, 111, 112, 132, 121) worden nader afgestemd met de waarderingen in de Biodiversiteitsmonitor. Het gaat met name om de juiste interpretatie van de oppervlakte die gebruikt wordt om het gewogen areaal te berekenen.
Vraag/opmerking 21)	In het criterium voor het topniveau is sprake van 'weidevogel rijke gebieden'. Friesland Campina onderschrijft het belang van en extensief kruidenrijk grasland in weidevogel gebieden. Daarom werken wij in deze gebieden separaat aan de stimulans van extensief kruidenrijk gras. Het is voor ons onwenselijk om dit op te nemen in het keurmerk omdat dit zorgt voor veel complexiteit in de uitvoering en de borging.
Besluit	De eis voor minimaal 10% extensief kruidenrijk grasland voor het behalen van het topniveau in weidevogelrijke gebieden wordt niet opgenomen in het certificatieschema vanwege complexiteit.
Vraag/opmerking 22)	Kruidenrijkheid is de eerste jaren na zaaien, maar daarna verdwijnt het. Ik heb percelen die al oud zijn en meer kruiden hebben dan net ingezaaide percelen met kruiden. Tel deze antieke percelen zeker mee.
Antwoord	Oude graslanden (BBM-pakket 155) worden gewaardeerd binnen On the Way to PlanetProof.

- Vraag/opmerking 23)** Met belangstelling hebben wij de herziening voor het programma On the way to PlanetProof bekeken. We zijn blij dat hierin een aantal stappen worden gezet richting een meer duurzame melkveehouderij in Nederland. Met name het bestendigen van de uitzondering voor CO_{2eq}-emissie voor bedrijven met meer dan 10% extensief kruidenrijk grasland is een mooie stap. Toch willen we ook enkele punten van zorg meegeven.
- Zo zien we dat voor de module Natuur en Landschap ook productief kruidenrijk grasland is toegevoegd. Uit onderzoek weten we dat de toegevoegde waarde van dit type grasland ten opzichte van regulier beheerd grasland marginaal is. De toegevoegde waarde zit met name in een tijdelijk aanbod van voedsel voor bijvoorbeeld bijen en andere insecten. Echter, door het intensieve beheer op deze graslanden kunnen veel (vogel)soorten hier juist niet van profiteren, simpelweg omdat hun levenscyclus niet past binnen dit beheer. Bovendien wordt productief kruidenrijk grasland - vaak mede door een te hoge bemesting - regelmatig opnieuw ingezaaid met alle negatieve gevolgen voor bodemleven, organische stofgehalte en emissies van dien. We pleiten er daarom voor om dit pakket niet op te nemen voor de module Natuur en Landschap en anders op z'n minst de wegingsfactor voor dit pakket te verlagen. Het is namelijk niet juist dat bijvoorbeeld grasland met een uitgestelde maaidatum of met extensieve beweiding - waar de meerwaarde voor meer biodiversiteit wél aanwezig is - een lagere waardering heeft dan productief kruidenrijk grasland. Graag uw reactie hierop.
- Antwoord** On the way to PlanetProof sluit mede op nadrukkelijk verzoek van maatschappelijke organisaties aan op de waardering van graslandbeheervormen en landschapsbeheer in de Biodiversiteitsmonitor melkveehouderij. De norm voor 'kruidenrijk grasland' kan zowel met extensief kruidenrijk als productief kruidenhoudend grasland worden ingevuld. De waardering van productief kruidenrijk grasland is 0,4, dit betekent dat er 2,5 keer meer productief kruidenrijk grasland ingezaaid moet worden indien men voor deze vorm kiest. Praktijkonderzoek laat zien dat beide soorten voordelen bieden voor biodiversiteit ten opzichte van Engels Raaigras, maar de voordelen van extensief kruidenrijk grasland groter zijn. Echter is de haalbaarheid van extensief kruidenrijk grasland ook verbonden aan ANLb subsidies. Daarbij komt dat weidevogels in sommige regio's meer relevant zijn dan in andere regio's. Grasland met weidevogelbeheer wordt ook gewaardeerd binnen On the Way to PlanetProof. De waardering voor grasland met een rustperiode tot 8 juni (BBM 101) is 0,39 en grasland met een rustperiode tot 15 juni (BBM 102) is 0,52.
- Vraag/opmerking 24)** De verzwaring van de norm bestaat uit 2 delen: van 10 naar 12% kruidenrijkgrasland en minimaal 2% extensief kruidenrijk. De vraag is wanneer de verhoging van 10 naar 12% moet zijn gerealiseerd en wanneer de 2% moet zijn gerealiseerd, voor zowel bestaande deelnemers als nieuwe deelnemers? Als dit beide 1-1-2025 is voor zowel bestaande als nieuwe deelnemers, dan wordt de drempel voor instappen in On the way to PlanetProof melk wel fors verhoogd.
- Antwoord** Zie vraag 16. De nieuwe norm voor natuur en landschap moet gerealiseerd zijn in 2027.

- Vraag/opmerking 25)** Voor ons is 2% extensief kruidenrijk grasland vrijwel niet te realiseren binnen 20 km. Er is weinig extensief kruidenrijk in onze regio. De percelen die er zijn, zijn in gebruik bij andere veehouders en daar moet je mee concurreren. Bij inschrijven heb je ook geen zekerheid of je het krijgt en voor hoe lang je het perceel in gebruik kunt houden. Goede landbouwgrond omzetten naar extensief kruidenrijk is niet duurzaam, zowel economisch als richting de toekomst met meer vraag naar voedsel (zorgplicht). Daarnaast is het maar de vraag of verschraling meer biodiversiteit oplevert.
- Antwoord** Zie vraag 16. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat onderzoek uitwijst dat verschraling van graslanden een hogere boven- en ondergrondse biodiversiteit oplevert.

Hoofdstuk 3. Klimaat

Criterium 3.1.1 Broeikasgasuitstoot in gram CO₂-equivalenten per kg melk

- Vraag/opmerking 26)** U stelt dat nieuwe normen uitgaan van een daling van 16% in 3 jaar. Het lijkt er nu op dat bedrijven die afgelopen 3 jaar al aanzienlijk zijn gezakt en scherp boeren qua broeikasgasemissie de nieuwe norm moeilijker kunnen halen/kwetsbaarder zijn en ondanks positieve inzet gedupeerd worden. Hoe kunt u dit beter uitleggen?
- Bedrijven die al voor deelname flink gedaald zijn om te kunnen deelnemen aan On the way to PlanetProof kunnen deze nieuwe aanscherping wellicht niet halen. Wordt er niet gekeken naar wat er in het verleden al als reductie is behaald?
- Antwoord** De 16% daling is ten opzichte van de huidige basisnorm voor broeikasgasemissie per kg meetmelk die is vastgesteld in 2018. Een ondernemer die in de laatste drie jaar een reductie in broeikasgasemissie heeft gerealiseerd zit naar verwachting al dicht bij de nieuwe norm of heeft deze al behaald.
- Vraag/opmerking 27)** De actualiteit sluit niet helemaal aan met de streefgetallen. Wegvallen van derogatie, gebruik kunstmest, natte weer etc., deze actualiteiten hebben allemaal invloed op de kengetallen.
- Antwoord** Het College van Deskundigen is zich bewust van de ontwikkelingen en mogelijke invloeden daarvan op prestaties en probeert daarin passende keuzes te maken.
- Vraag/opmerking 28)** Een norm instellen op broeikasgasuitstoot per liter melk zien wij als een perverse prikkel om klimaatproblemen af te wentelen op het dier. Deze zorg wordt bij ons versterkt, doordat onder andere 'efficiënte melkproductie' als maatregel wordt genoemd. Een positieve toevoeging vinden wij het punt 'langere levensduur melkkoeien'. Maar als klimaatwinst het doel is, kan het keurmerk beter eisen voorschrijven als minder krachtvoer, meer weidegang of minder kunstmest. In dit criterium wordt al een goed alternatief geboden: minimaal 12 procent bestaand extensief kruidenrijk grasland verplicht i.p.v. uitstoot per liter.
- Antwoord** De reductie van broeikasgas per kg melk kan op diverse manieren worden gerealiseerd. Een efficiënte melkproductie is één van de manieren. Dit betekent niet per se een hogere melkproductie per koe, maar ook minder krachtvoer, kunstmest en fossiele brandstoffen. Daarbij is 'klimaatwinst' een van de doelen van On the way to PlanetProof en zijn er ook doelstellingen om de gezondheid en het welzijn van dieren en biodiversiteit te verbeteren.

- Vraag/opmerking 29)** In het kader van broeikasgasemissie kan er wellicht ook gekeken worden naar transport van On the way to PlanetProof melk. Dit wordt apart opgehaald. Is het niet beter om hier het 'groene stroom' principe te hanteren?
- Antwoord** Het College van Deskundigen is van mening dat de vraag van de markt en consument bepaalt dat de onderscheidende On the way to PlanetProof melkstroom apart moet worden opgehaald en verwerkt. Daarbij is de impact van transport een klein onderdeel van de totale broeikasgasemissie van melk.
- Vraag/opmerking 30)** <https://www.smartfarming.nl/artikel/2024/01/08/kritiek-op-rekenmethode-uitstoot-broeikasgassen-melkveehouderij>
- Hetgeen in bijgaande link wordt uitgelegd heeft mijn volledige steun. Naar mijn mening is het van de zotte dat een intensief bedrijf aan de eisen kan voldoen terwijl een extensief bedrijf dat niet kan, terwijl daar vaak veel meer grond onder zit en dus ook meer lucht. Bovendien wordt door die meer grond ook veel meer CO₂ opgeslagen en omgezet. En dan ook nog het probleem van de verwaarding van dunne en dikke melk. 700 ton dikke (9% V-E) melk geeft veel minder transport bewegingen dan 900 ton dunne melk (7% V-E) terwijl er in feite hetzelfde aangevoerd wordt. De verwerking van 700 ton geeft ook minder CO₂ dan de verwerking van 900 ton, om nog maar te zwijgen over het afvalwater wat die 200 ton water met zich meebrengt. Al met al zorgt die 200 ton water voor veel problemen terwijl de dikke melk niet gewaardeerd wordt.
- Antwoord** Om de integraliteit van het keurmerk te waarborgen worden zowel eisen gesteld aan kringloopindicatoren, natuur en landschap, klimaat en dierenwelzijn. Dit gaat dus verder dan het doel enkel broeikasgasemissie te reduceren. Gesteld wordt dat intensieve bedrijven aan de normen kunnen voldoen en extensieve bedrijven niet. Uit data-analyse blijkt dat ook extensievere bedrijven deelnemen aan On the Way to PlanetProof. Koolstofvastlegging wordt op dit moment nog niet gewaardeerd binnen het keurmerk. Wanneer koolstofvastlegging inzichtelijk wordt gemaakt binnen sectorinstrumenten heeft het College van Deskundigen Dierlijk de wens daarbij aan te sluiten. Transportbewegingen en verwerking worden op dit moment niet meegenomen binnen het certificatieschema. Broeikasgasemissie van transport is relatief klein ten opzichte van de totale uitstoot van broeikasgasemissie per kg meetmelk.
- Vraag/opmerking 31)** Extensieve bedrijven waar meer aandacht is voor biodiversiteit kunnen moeilijker voldoen aan de norm voor CO₂ per kg melk. Daarom zou een norm voor CO₂ per ha een alternatief zijn.
- Door een rantsoen van blijvend grasland en kruiden zijn kuilmonsters hoger in Ruw As, feitelijk is dat vaak niet eens zo, maar door hoe Eurofins zijn analyses maakt komt dit er wel uit waardoor dit ten onrechte negatief doorwerkt in de CO₂ berekening.
- Daarnaast wordt bij gemengd voeren eventuele verontreinigingen of grassen die niet smakelijk zijn gemengd en dus opgegeten door de koeien. Als er niet gemengd wordt en een droger rantsoen wordt gevoerd blijven gronddeeltjes en minder goed voer achter op de voergang.
- Antwoord** De stelling dat bedrijven die extensiever zijn (lager productie per hectare) minder goed kunnen voldoen aan de broeikasgasemissienorm per hectare is maar beperkt waar. Er spelen diverse factoren waarvan intensiviteit er één is. Analyse van data van On the Way to PlanetProof deelnemers laat zien dat er geen relatie is tussen het areaal kruidenrijk grasland en broeikasgasemissie.

Vraag/opmerking 32) In de toelichting op blz. 5 lees ik de zin: "Rondom broeikasgasemissies stelt SMK als tussendoelen voor 2030 voor: een afname van absolute broeikasgasemissie binnen de deelnemers aan On the way to PlanetProof melk. 30% Reductie (ten opzichte van de gemiddelde prestatie van deelnemers in 2021) van de broeikasgasemissie per kg meetmelk en 100% duurzame elektriciteit." Graag zie ik hier een rekenvoorbeeld bij.

Antwoord Het College van Deskundigen Dierlijk heeft vastgesteld dat het tussendoel de gemiddelde prestatie van alle deelnemers betreft. Indien beschikbaar wordt het landelijk gemiddelde als referentie gebruikt. Deze data worden aangeleverd vanuit de ketens of het bedrijfsinformatienetwerk. Gekwantificeerde tussendoelen (en daarmee het gevraagde rekenvoorbeeld) zullen later dit jaar worden gepubliceerd.

criterium 3.1.2 Broeikasgasuitstoot in kg CO₂-equivalenten per hectare

Vraag/opmerking 33) De bedoeling is om de totale broeikasgasemissie niet te laten groeien. Dit wordt per hectare gerelateerd. Is dit niet een ingewikkelde situatie? Als een ondernemer enkele hectares erbij pacht wordt de uitstoot per hectare minder, maar op het bedrijf wijzigt er niks. Andersom schiet het omhoog als er pachtland weggaat. Wordt de norm per kg melk losgelaten?

Antwoord De norm voor broeikasgasemissie per kg meetmelk blijft bestaan. Het vaststellen van broeikasgasemissie per hectare kan inderdaad complexe situaties opleveren. Mede daarom heeft het College van Deskundigen besloten dit niet als criterium op te nemen in het certificatieschema. Wel wordt een tussendoel gesteld en de gemiddelde broeikasgasuitstoot voor On the Way to PlanetProof deelnemers gemonitord.

Besluit In plaats van het stellen van een norm wordt het tussendoel gesteld dat de gemiddelde broeikasgasemissie per hectare voor On the Way to PlanetProof deelnemer gelijk blijft of afneemt.

Vraag/opmerking 34) Broeikasgasemissie per hectare vastzetten per 2023 voelt oneerlijk. Vorig jaar ontzettend mijn best gedaan om laag uit te komen en dit is ook gelukt doordat alle omstandigheden goed uitpakten. Als dit nu wordt vastgezet op basis van 1 goed jaar, dan hoeft er maar iets niet helemaal te kloppen of mijn broeikasgasemissie per hectare stijgt en On the way to PlanetProof is voorbij voor mij.

Besluit Zie vraag 33.

Vraag/opmerking 35) In artikel 3.1 'Broeikasgasemissie' wordt naast de emissienormen per KG meetmelk voorgesteld dat er geen toename per hectare wordt toegestaan (of op bedrijfsniveau). Friesland Campina is hierop tegen om 2 redenen:

1- Het is feitelijk een maatregel om groei van het melkveebedrijf te beperken. Indien beperking van groei een wenselijke duurzaamheids eis is binnen het label, moet dit op een directe en transparante wijze worden vorm gegeven in de criteria. Een indirecte beperking van groei via het thema klimaat is onduidelijk, dit is niet uit te leggen aan deelnemende boeren en consumenten en daarmee onwenselijk.

2- Een broeikasgasemissie uitgedrukt per hectare heeft geen directe relatie met klimaatverandering. Met het uitgangspunt dat zuivel wordt geconsumeerd geeft alleen een broeikasgasemissie per kg product een indicatie van de impact die consumptie en productie op klimaatverandering. Bovendien is er geen relatie tussen de intensiteit van melkveebedrijven en de absolute uitstoot van

	broeikasgassen. Voor een verdere toelichting van dit punt verwijzen we naar bijlage Broeikasgassen per ha of per kg. In bijlage 1 'Rekenmethodieken' wordt benoemd hoe we om gaan met wijzigingen in K LW-data. Wij merken op dat het werken met 3 jaars gemiddelden complex is en dat het herberekenen van historische jaren dit nog moeilijker maakt. Wij geven als suggestie mee om naar de K LW-scores van 1 jaar te kijken (i.p.v. het drie jaars-gemiddelde). Er moet dan wel een vangnet komen voor bedrijven die 1 jaar te maken hebben met uitzonderlijke omstandigheden. Tot slot stellen we de checkvraag of in de genoemde CO₂ normen de nieuwe correctie voor veengrond is meegenomen?
Antwoord	Zie vraag 33. Daarnaast merkt het College van Deskundigen op dat er wel degelijk een relatie is tussen broeikasgasemissie per hectare en klimaatverandering. Voor de nieuwe normen voor broeikasgasemissie zijn haalbaarheid en handelingsperspectief in acht genomen. De haalbaarheid is getoetst op basis van de veencorrectie van 3,5 gram CO₂ equivalent per procentpunt veen. De verwachting is dat de vernieuwde correctie voor veen weinig verschil zal maken voor de haalbaarheidsanalyse.
Besluit	Ten aanzien van de suggestie om te werken met het resultaat op basis van het voorgaande jaar: het College van Deskundigen is van mening dat het driejaarsgemiddelde belangrijk is om stabiliteit te geven aan bedrijven die ruim voldoen maar in een bepaald jaar de norm net niet halen (vangnet). Als er een verzwaring van de norm wordt doorgevoerd dan is het meerjaarsgemiddelde voor bedrijven die verbeterstappen zetten in bepaalde gevallen ongewenst remmend. Voor de norm van broeikasgasemissie per kg melk is besloten om deelnemende bedrijven, net als bedrijven die in het eerste jaar instappen, de mogelijkheid te geven om te voldoen op basis van het voorgaande jaar. De daaropvolgende jaren wordt weer naar een driejaarsgemiddelde toegewerkt, te beginnen met een tweejaarsgemiddelde.

Hoofdstuk 4. Dierenwelzijn en diergezondheid

Algemene opmerkingen Dierwelzijn en diergezondheid

Vraag/opmerking 36)	Hoogproductieve koeien kampen met verhoogd risico op allerlei welzijns- en gezondheidsproblemen. Het is daarom erg belangrijk dat er gewerkt wordt met andere rassen en de productie per koe te beperken. Dit kan op verschillende manieren, zoals het verbieden van sommige rassen of het beperken van de hoeveelheid krachtvoer in het dieet. Nog beter is het om de productie te koppelen aan de hoeveelheid beschikbaar grasland, zodat een extensievere, grondgebonden houderij gestimuleerd wordt.
Antwoord	Een lage productie garandeert niet dat koeien geen of minder welzijns- en gezondheidsproblemen hebben. Binnen On the way to PlanetProof ligt de focus op het verbeteren van welzijn en gezondheid, waarbij ruimte is om op verschillende manieren te werken zolang het past binnen de doelen. Bijvoorbeeld klauwproblemen zijn gerelateerd aan diverse elementen, zoals de staat van de vloer (grip en vocht), beperken sta-tijd, samenstelling rantsoen, weersomstandigheden. Er worden daarom geen eisen gesteld aan de hoeveelheid melk die een koe produceert, maar aan weidegang, grip op de loopvloeren, voldoende comfortabele ligplekken, professionele klauwverzorging en binnenkort ook vroegtijdige signalering van mobiliteitsproblemen met de opstart van een pilot voor mobiliteit.

- Vraag/opmerking 37)** Voorstel: verbied transport van zeer jonge dieren. Twee weken oude kalfjes op transport zetten is zeer dierenonvriendelijk. In de transportverordening wordt de leeftijdsgrens daarom verhoogd tot vijf weken. We raden jullie aan dit in het keurmerk op te nemen.
- Antwoord** We streven ernaar om kalveren op een latere leeftijd te laten verplaatsen. Alleen de transportleeftijd aanpassen is geen doel op zich. Het is pas zinvol als er aan diverse randvoorwaarden wordt voldaan. Dit blijkt ook uit effecten van wetswijzing in andere landen. SMK werkt mee aan een pilotproject waarin de overgang van kalveren naar vleeskalverhouderij op basis van gezondheidsuitgangspunten wordt verbeterd (voldoende biest van goed kwaliteit, vaccinatie, gezondheidscheck voorafgaande aan transport, voerovergang vindt reeds op melkveehouderij plaats, beperken mengen van dieren van diverse bedrijven).
- Vraag/opmerking 38)** Er wordt geconcludeerd dat een hogere leeftijd van 28 dagen bij transport voor kalveren beter is met betrekking tot weerbaarheid en werkend immuunsysteem. Is ook gekeken naar het welzijn van de kalveren in deze situatie? Er is inmiddels ervaring met kalveren uit Duitsland van deze leeftijd en die laten juist een slechtere start en hoger antibioticagebruik zien.
- Antwoord** Zie antwoord vraag 37.
- Vraag/opmerking 39)** We zijn bezig met de realisatie van een nieuwe stal, dit had de nodige voeten in aarde, maar 6 jaar na de aanvraag van de vergunning zijn we nu zover dat we hopen om volgend jaar te kunnen beginnen met de bouw. Kunnen de strengere eisen voor ons nog een jaar opgeschort worden?
- Besluit** Het College van Deskundigen Dierlijk heeft besloten dat deelnemende bedrijven die bouwwerkzaamheden gaan uitvoeren waarvoor een vergunning nodig is, maximaal 1 jaar uitstel kunnen krijgen om te voldoen aan de dierenwelzijnsmaatregelen die verplicht zijn vanaf 1-1-2025. De vergunningaanvraag moet ruim van tevoren (voor 1-1-2024) zijn ingediend en de opdracht voor de bouw en/of aankoop van de bouwmaterialen moet gedaan zijn voor 1-11-2024 (aan te tonen door opdrachtbevestiging ondertekend voor 1-11-2024).

Criterium 4.1 Gemiddelde levensduur melkkoeien (gemiddelde leeftijd bij afvoer)

- Vraag/opmerking 40)** Landelijk ligt de gemiddelde levensduur van melkkoeien op zes jaar en twee maanden. Dat maakt de eis van On the way to PlanetProof ondanks de aanpassing schokkend laag - vijf jaar en zes maanden. We willen hierbij wel aantekenen dat een te eenzijdige focus op levensduur kan leiden tot meer welzijnsproblemen, wanneer boeren oude, zieke dieren aanhouden om aan deze levensduurnorm te voldoen. Wij zouden dan ook adviseren alleen een levensduurnorm in te stellen in combinatie met strenge eisen en controle op welzijnsproblemen die vaak leiden tot het afvoeren van melkvee, zoals klauw- en pootproblemen en mastitis. Of dit criterium te schrappen en leeftijd te gebruiken als performance indicator voor het keurmerk.
- Antwoord** Wat u adviseert is precies wat het keurmerk doet, alleen niet als performance indicator maar via een ondergrens waarbij in stappen gezondheids- en welzijnsproblemen worden aangepakt. De gemiddelde levensduur op On the way to PlanetProof melkveebedrijven lag in 2021 al op 6 jaar en 2 maanden. De afgelopen jaren is de basisnorm elk jaar met één maand verhoogd. In 2023 lag de gemiddelde levensduur op On the way to PlanetProof melkveebedrijven op 6

jaar en 9,5 maanden. Het is goed te beseffen dat de basisnorm een ondergrens betreft. Deelnemers kunnen niet onder deze grenswaarde komen, maar het gemiddelde van alle deelnemers ligt boven de basisnorm. Het voorstel is om de komende 3 jaar wederom de levensduur elk jaar met één maand te verhogen. Het handelingsperspectief voor verhogen van de levensduur wordt groter als de belangrijkste redenen voor gedwongen afvoer worden aangepakt. In het schema zijn criteria opgenomen voor klauwverzorging, monitoring van uiergezondheid en pijnstilling bij ongerief. Goede verzorging, monitoren van gezondheid en een comfortabele stal zijn essentiële onderdelen voor het dierenwelzijn gedurende het leven van de koeien.

- Vraag/opmerking 41)** Indien door wet- en regelgeving dieren afgevoerd moeten worden, worden deze externe factoren die invloed hebben op de levensduur dan meegenomen in deze normering?
- Antwoord** Als er sprake is van een landelijke calamiteit, dan kan via de calamiteitenregeling van On the way to PlanetProof een tijdelijke uitzondering worden aangevraagd. Afgelopen jaar is dit bijvoorbeeld ook gedaan in verband met blauwtongbesmettingen, waarbij bedrijven na een blauwtongbesmetting een tijdelijke uitzondering kunnen krijgen voor een verhoogde sterfte onder jonge kalveren.

Criterium 4.2 Diergezondheidsmonitoring melkkoeien

- Vraag/opmerking 42)** De basisnorm voor de score uit KoeData is 70 punten. Dit zou een ondergrens in diergezondheid waarborgen. Wij zijn van mening dat de kengetallen in KoeData dermate laag zijn, dat je met 70 punten niet kan spreken van een ondergrens in diergezondheid. Zo is het kengetal op tankmelkcelgetal <290.000, terwijl de Gezondheidsdienst voor Dieren 120.000 neemt als norm voor goede uiergezondheid. En ligt het kengetal voor kalversterfte op 20%, terwijl het landelijk gemiddelde op 15% ligt. Bij zulke niet ambitieuze grenswaarden, verwachten we een basisnorm van 90.
- Antwoord** Tijdens de vorige versie van het schema werden ambitieuze KoeData scores vereist voor het Topniveau, maar de ervaring was dat hogere normen konden leiden tot ongewenste druk op veehouders om een hoge score te blijven behouden. Voor KoeData (en KalfOK) wordt sindsdien aangesloten bij de ontwikkeling en het doel van deze instrumenten, en alleen ondergrenzen vereist. Overigens gaat het steeds om de combinatie met andere criteria, zoals voor dierenwelzijn met minimale levensduur, monitoring en plan van aanpak bij verhoogde kalversterfte en huisvestingseisen. Door deze combinatie van criteria worden diergezondheid en dierenwelzijn op de bedrijven bevorderd.

Criterium 4.4 Gezondheidsmonitoring kalveren en jongvee

- Vraag/opmerking 43)** *De basisnorm is een score van 75 punten in KalfOK. Dat is absurd laag. Dat betekent dat niet eens op alle punten de signaalwaarde wordt gehaald. Bovendien lag in 2020 al het landelijke gemiddelde op 80. On the way to PlanetProof stelt dus letterlijk lagere eisen dan het landelijke gemiddelde. Een keurmerk hoort aanvullende eisen te stellen, zeker als het keurmerk uitspraken doet over diergezondheid. Wij verwachten daarom een basisnorm van 90.*
- Antwoord** Zie vraag 42, dit geeft een toelichting waarom er bij KalfOK (en KoeData) alleen ondergrenzen worden gesteld. Voor On the way to PlanetProof zijn aanvullende eisen gesteld aan monitoring van kalverzorg. Het gaat steeds om de combinatie van criteria waar de deelnemers aan moeten voldoen.

- Vraag/opmerking 44)** Bij een uitzondering moet er van alles aan bewijslast worden aangeleverd. Kan er bij calamiteiten uitzondering gekeken worden naar de bewijslast die een ondernemer moet aanleveren, het moet wel praktisch uitvoerbaar blijven.
- Antwoord** Om gebruik te kunnen maken van de calamiteitenregeling zal een ondernemer moeten aantonen dat bepaalde gebeurtenissen op het bedrijf hebben plaatsgevonden. SMK probeert hierbij zo veel mogelijk aan te sluiten bij gegevens die al beschikbaar zijn. Afgelopen jaar is een vrijstelling opgenomen voor verhoogde kalversterfte bij kalveren tot en met 14 dagen indien er blauwtongbesmetting is geweest. Daarbij wordt gebruik gemaakt van uitdraaien van de KalfOK score en wordt aanvullend om een dierenartsverklaring gevraagd om aan te tonen dat er blauwtongbesmettingen op het bedrijf zijn geweest.

Criterium 4.5 Monitoring kalverzorg

- Vraag/opmerking 45)** Hoe wordt er omgegaan met calamiteiten? En wordt er rekening gehouden met tweelingen?
- Antwoord** Voor kalversterfte wordt aangesloten bij 3 specifieke onderdelen van de KalfOK score, namelijk 'levende geboorten' en 'succesvolle kalveren t/m 14 dagen' (mannelijk en vrouwelijk). Bij calamiteiten op landelijke basis kan een aanvraag gedaan worden voor de calamiteitenregeling. Afgelopen jaar is dat bijvoorbeeld gebeurd in verband met hogere kalversterfte door blauwtongbesmettingen. Bij gebeurtenissen op een individueel bedrijf (zoals ziekte/sterfte van een tweeling op een bedrijf met 60 koeien) geldt enerzijds dat naar het rollend jaargemiddelde wordt gekeken voor de beoordeling op de KalfOK score en, anderzijds, dat het plan van aanpak bij kalversterfte van meer dan 10% wordt opgesteld in relatie tot de oorzaak van de verhoogde kalversterfte.
- Vraag/opmerking 46)** De 5% uit de tussendoelen is lastig te halen, zeker met tweelingen.
- Antwoord** Deze tussendoelen geven de streefwaarden weer voor On the way to PlanetProof deelnemers in 2030. Het gaat hierbij niet om ondergrenzen voor een individueel bedrijf, maar om de gemiddelde prestatie van de On the way to PlanetProof deelnemers.
- Vraag/opmerking 47)** Het getuigt van weinig ambitie om bij een belangrijk thema als kalversterfte alleen maar als doel te stellen niet boven het rollend landelijk jaargemiddelde te zitten. On the way to PlanetProof werkt met doelvoorschriften, dat is niet ideaal maar kan werken. Maar dan moeten die doelen wel ambitieus worden neergezet. We vinden de nieuwe grenswaarde van 10% te hoog om slechts te beginnen met een plan van aanpak. We verwachten dat aangesloten boeren minimaal bij de beste 30 procent van Nederland behoren wat betreft kalversterfte.
- Antwoord** Het doel is op On the way to PlanetProof bedrijven een lagere kalversterfte te realiseren en een structureel hoge kalversterfte te voorkomen. Gemiddeld zitten deelnemers 2,5% onder het landelijk gemiddelde voor kalversterfte. Vooral op bedrijven met een beperkt aantal koeien, kunnen er omstandigheden zijn waardoor er tijdelijk een hoger percentage kalversterfte is. Bijvoorbeeld sterfte van een tweeling op een bedrijf met 60 koeien telt hard door in het percentage kalversterfte. Daarom wordt niet alleen gekeken naar kalversterfte, maar ook naar kalverzorg. Dit sluit aan bij de zienswijze van de Raad voor Dieraangelegenheden dat sterfte op zichzelf onvoldoende is als kengetal. Het is te plat en heeft te weinig handelingsperspectief. De focus moet daarom meer op

zorg tijdens het leven liggen, wat gebeurt in de verschillende onderdelen van de KalfOK score.

- Vraag/opmerking 48)** In 4.5 'Monitoring kalverzorg' is sprake van een aanvullende voorwaarde om een plan van aanpak te maken indien kalversterfte boven 10% uitkomt. Het is uit de voorstellen niet duidelijk waarop de gestelde 10% grens is gebaseerd. Ook is niet duidelijk over welke periode deze grenswaarde (kwartaalscore, rollende jaargemiddelde of meerdere rollende jaargemiddeldes) wordt gesteld. We onderschrijven het nut van een dergelijk plan, maar vragen SMK te onderzoeken hoe dit kan worden geïntegreerd in het KoeKompas en/of de KoeKompas Evaluatie. Deze worden reeds tweemaal per jaar gemaakt door de melkveehouder en dierenarts en gedeeld met Friesland Campina. Dit maakt de uitvoering en borging een stuk eenvoudiger.
- Besluit** De grenswaarde is gebaseerd op het landelijk gemiddelde van de afgelopen 2 jaar. Sector breed is een plan van aanpak vereist bij een hogere actiewaarde. Dit loopt via KKM en wordt administratief gecontroleerd door Qlip. Voor On the way to PlanetProof kan hierbij worden aangesloten als de zuivelketen Qlip opdracht geeft voor een administratieve bewaking op dit onderdeel. Het gaat om kalversterfte van geboorten tot en met 14 dagen leeftijd ten opzichte van het aantal geboren kalveren. Toetsing vindt plaats na afsluiting van een kalenderjaar en is op basis van het rollend jaargemiddelde van het voorgaande kalenderjaar.

Criterium 4.7 Uiergezondheid

- Vraag/opmerking 49)** Voor deze gegevens over uiergezondheid kunnen jullie toch kijken naar het KoeKompas?
- Antwoord** Doel van dit criterium is veehouder en dierenarts inzicht geven in uiergezondheid per dier, zodat daar eventueel actie op kan worden ondernomen. In KoeKompas wordt gekeken naar het tankcelgetal, maar monitoring is daar geen verplichting. Om ontstoken uiers te kunnen behandelen moet wel duidelijk zijn welke dier een verhoogd celgetal hebben.
- Besluit** In het criterium wordt verduidelijkt dat de ontwikkeling van het aantal koeien met mastitis met de dierenarts wordt besproken aan de hand van drie kengetallen: subklinische (niet zichtbare uierontstekingen) mastitis, klinische (zichtbare) mastitis en afvoer van koeien met uierproblemen. Voor subklinische mastitis wordt gekeken naar de MPR-rapportage (celgetallen van individuele koeien). Voor klinische mastitis wordt gekeken naar de registratie van de behandelde dieren door de dierenarts. En voor de afvoer wordt gekeken naar de registratie van de veehouder.
- Vraag/opmerking 50)** De dagdoseringen worden al in het bedrijfsbehandelplan vastgelegd. Moet er dan niet dubbele administratie worden gedaan. Het lijkt wel dubbelop te moeten worden geregistreerd?
- Antwoord** In het bedrijfsbehandelplan is opgenomen welke medicatie wordt toegepast bij de meest voorkomende aandoeningen. Hoeveel dieren er uiteindelijk daadwerkelijk worden behandeld wordt geregistreerd door de dierenarts en vaak opgenomen in het bedrijfsgezondheidsplan en KoeKompas. Als dit al wordt gedaan, dan hoeft er geen aanvullende administratie te worden bijgehouden.
- Vraag/opmerking 51)** 'Voorstel uiergezondheid'; goed punt (en plan)! Is ook meteen mee te nemen vanuit het bedrijfsgezondheidsplan. Dubbelop, maar gaat wel over diergezondheid in plaats van de ligboxmaten en roosterbreedte. Dat kan ik niet direct linken aan diergezondheid. Let op; als voorbeeld ons bedrijf met

gemiddeld een zeer laag celgetal maar wel meer antibiotica gebruik. Dat gaat in veel gevallen samen.

Antwoord Zie ook vraag 49 en 50. Er wordt zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande registraties. De aanvulling zit in de koppeling van drie kengetallen en deze met de dierenarts te monitoren en bespreken. Het klopt dat deze drie kengetallen niet altijd gelinkt zijn, daarom worden ze apart benoemd.

Wat betreft de opmerking over ligboxmaten en roosterbreedte, dat zijn inderdaad middelvoorschriften. Deze moeten het comfort (dierenwelzijn) van de koeien verbeteren. Voor dierenwelzijn zijn vooralsnog geen doelgerichte kengetallen beschikbaar.

Vraag/opmerking 52) Is het alleen monitoren of is er ook een bovengrens?

Antwoord Het criterium is ingestoken op monitoring. Mastitis kan door diverse oorzaken optreden. Er zijn onvoldoende gegevens en mastitis is onvoldoende te managen om een werkbare norm (bovengrens) in te stellen voor het aantal gevallen van uierontstekingen.

Vraag/opmerking 53) Waarom wordt er monitoring gedaan? Wat doen jullie met deze data? Ook met huisvesting is er een enquête gedaan, waarom hebben jullie deze data nodig?

Antwoord Doel van dit criterium is veehouder en dierenarts inzicht geven in uiergezondheid per dier, zodat daar eventueel actie op kan worden ondernomen. SMK heeft geen inzicht in deze data.

In de enquête over huisvesting werd specifiek gevraagd naar de stalinrichting bij deelnemers. Vooraf was al aangekondigd dat die data gebruikt zou worden om de welzijnscriteria rondom koecomfort zorgvuldig te implementeren. Door te weten waar de deelnemers staan werd namelijk ook duidelijk wat realistisch is voor implementatie.

Vraag/opmerking 54) Afrekenen op celgetal is een lastig verhaal. We vinden het wel goed dat er gemonitord gaat worden. Wat we bij dit punt missen is verplichte pijnstilling bij mastitis, per 1-1-2025.

Antwoord In criterium 4.8 is een voorstel opgenomen om pijnstilling verplicht te stellen.

Vraag/opmerking 55) Let op bij de combinatie van hogere levensduur en uiergezondheid. Als koeien ouder worden geeft dat vaker een hoog celgetal en meer medicatie, dus dit kan niet rechtlijnig doorgetrokken worden.

Antwoord Voor het celgetal sluit On the way to PlanetProof aan bij de MPR-rapportage, waarbij een celgetal van minstens 250.000 per ml melk wordt aangehouden als indicatie dat er vrijwel zeker minimaal één ontstoken kwartier van de uier is. Sectoraal is afgesproken geen andere waarde te hanteren voor oudere koeien. Daarnaast is het criterium ingestoken op monitoring, zonder een norm te stellen aan het aantal gevallen van uierontstekingen.

Criterium 4.8 Pijnbestrijding bij ongerief (mastitis, klauwinfecties)

Vraag/opmerking 56) Moet bij elk geval van mastitis pijnbestrijding worden toegepast?

Antwoord In overleg met de dierenarts wordt in het bedrijfsbehandelplan vastgelegd bij welke gevallen van infecties (mastitis en andere gezondheidsindicaties die ongerief geven) pijnstilling wordt toegepast. Pijnstilling zorgt ervoor dat koeien sneller opknappen en minder stress ervaren van ongerief.

Besluit In de titel van het criterium wordt expliciet verwezen naar ernstige infecties. "Pijnstilling bij ongerief (in ieder geval bij ernstige infecties, zoals uier- en klauwontstekingen)"

Vraag/opmerking 57) Opmerking: niet te veel in de dierenarts gaan doen en denken. Die heeft echt wel het beste met de koe of kalf voor. Dus ook met pijnbestrijding. Probeer hier niet ook in mee te gaan 'denken'.

Besluit Pijnstilling kan opgenomen worden in het bedrijfsbehandelplan, maar dit gebeurt nog niet structureel. Binnen On the way to PlanetProof willen we dit wel standaard maken. Het is aan de dierenarts om te bepalen in welke gevallen pijnbestrijding nodig is.

Criterium 4.13 Weidegang melkkoeien

Vraag/opmerking 58) Wanneer wordt bekend of de 120 dagen 6 uur haalbaar zijn met deze weersomstandigheden, of dat hier een coulance op gaat plaatsvinden?

Antwoord SMK en Stichting Weidegang zijn zich bewust dat het een moeilijk jaar is. Bij Stichting Weidegang worden de omstandigheden voortdurend in de gaten gehouden, maar wat uiteindelijk haalbaar is zal pas blijken als we verder in het weideseizoen zitten.

Vraag/opmerking 59) Weidegang is door weersomstandigheden nu niet mogelijk, zeker in veenweidegebied. In tussendoelen staat er 1.000 uur, maak dit geen basisnorm.

Antwoord De tussendoelen geven de streefwaarden weer voor On the way to PlanetProof deelnemers in 2030. Het gaat hierbij niet om ondergrenzen, maar om de gemiddelde prestatie van de On the way to PlanetProof deelnemers.

Vraag/opmerking 60) In het algemeen geldt dat de tussendoelen voor 2030 die u in de toelichting beschrijft wat ons betreft nog beter laten zien waar het keurmerk voor staat en waar het naartoe gaat. Dit perspectief is waardevol voor zowel melkveehouders als voor retail en geïnteresseerde consumenten. Specifiek over het aantal uren weidegang zouden wij graag zien dat er in de criteria naast minimale eisen (120 dagen, 6 uur) wordt gesproken over een streefwaarde (bijv. 180 dagen) en eventueel een tussendoel (165 dagen). Dit is concreet voor melkveehouders, en goed uit te leggen aan handel en consumenten

Antwoord Certificatie is zwart-wit. In een certificatieschema zouden alleen criteria moeten staan die controleerbaar zijn en geen adviezen of streefwaardes. De voorgestelde streefwaarden zullen daarom niet in het schema worden opgenomen, maar als apart document worden gepubliceerd. Daarbij wordt voorsnog gemiddeld 1.000 uur weidegang als tussendoel voor 2030 gesteld, omdat dit in te vullen is door meer weidedagen en/of meer weide-uren per dag.

Criterium 4.15 Natuurlijk gedrag-drinken

Vraag/opmerking 61) De voorgestelde criteria voor drinkgelegenheden zien er goed uit, maar de overgangstermijn van vier jaar vinden onacceptabel, zeker aangezien drinken een basisbehoefte is en dit zelfs is vastgelegd in de wet.

Antwoord In het On the way to PlanetProof certificatieschema zijn alleen bovenwettelijke criteria opgenomen. Het beschikbaar zijn van drinkwater is een wettelijke verplichting.

Uit een inventarisatie onder deelnemers weten we dat de meeste deelnemers voor een groot deel ook al voldoen aan de bovenwettelijke voorwaarden voor drinkwatervoorzieningen. Bij de implementatie van stalmaatregelen voor

koecomfort is gekozen om dat in drie etappes te doen. Bij de voorwaarden voor het aantal drinkgelegenheden, doorstroomsnelheid en wateroppervlak is gekozen om dat niet voor 2025 te verplichten, maar in de tweede etappe voor 2028.

Vraag/opmerking 62) Moeten koeien ook toegang tot drinkwater hebben in de wei?
Besluit Ja, in de weidepercelen dient ook drinkwater aanwezig te zijn, minstens 1 drinkpunt per groep. Waarbij toegankelijk oppervlaktewater, zoals sloten en rivieren, ook meetellen als drinkpunt. Dit wordt opgenomen in criterium 4.15 en dient voor 2028 gerealiseerd te worden.

Vraag/opmerking 63) Een koe drinkt 100 tot 150 liter water per dag. Het is daarom erg belangrijk dat de waterkwaliteit goed is. De kwaliteit zou minimaal 1x per jaar geanalyseerd moeten worden, zowel chemisch als bacteriologisch, door een onafhankelijk bureau.
Besluit Het belang van goede drinkwaterkwaliteit op de drinkplaats voor melkkoeien, droge koeien en kalveren wordt nogal eens onderschat. Als het water op de drinkplaats niet smakelijk of schadelijk is, drinken de dieren minder dan ze nodig hebben. Door een lagere wateropname worden voedingsstoffen niet goed opgenomen en blijft de voeropname achter. Hierdoor kan de weerstand van de dieren afnemen, wat mogelijk nadelige gevolgen heeft voor de diergezondheid, groei en melkproductie. Er wordt daarom een nieuw criterium opgenomen om drinkwaterkwaliteit te analyseren.
Onderzoek minimaal eenmaal per jaar de drinkwaterkwaliteit op drinkbalkniveau in de stal. Watermonsters worden door een erkende monsternemer of door de melkveehouder zelf genomen en wordt zowel chemisch als bacteriologisch (op ten minste de 8 verplichte parameters) geanalyseerd. Het water moet voldoen aan de door de GD opgestelde normen voor goed drinkwater voor melkvee. Dit geldt voor bedrijven die gebruik maken van bronwater. Bij leidingwater hoeven alleen de bacteriologische parameters geanalyseerd te worden.

Parameters	Goede drinkwaterkwaliteit	Afwijkend
<i>Chemisch</i>		
<i>Ammonium (mg/L)</i>	< 2	> 10
<i>Hardheid (oD)</i>	4 tot 15	> 25
<i>IJzer (mg/L)</i>	< 0,5	> 10
<i>Mangaan (mg/L)</i>	< 1	> 2
<i>Nitriet (mg/L)</i>	< 0,1	> 1,0
<i>Bacteriologisch</i>		
<i>E-coli (kve/ml)</i>	< 10	> 100
<i>Totaal kiemgetal (kve/ml)</i>	< 10.000	> 100.000

Voor het nemen van drinkwatermonsters wordt een monstername protocol als bijlage bij het schema toegevoegd.

Criterium 4.16 Natuurlijk gedrag - eten

Vraag/opmerking 64) Te weinig voederplaatsen leidt vooral bij rang lage dieren tot veel frustratie en stress. Bovendien kan te weinig toegang tot ruwvoer tot metabolisme ziekten leiden. De keuze om deze maatregel pas over veertien jaar in te voeren kunnen we daarom niet volgen.
Antwoord Voldoende vreetplekken sluit inderdaad aan bij het kuddegedrag van koeien om gelijktijdig te eten, zonder verdrukking van rang lage dieren. In een bestaande stal is een bepaalde lengte voergang aanwezig. Als er meer vreetplaatsen gerealiseerd moeten worden, dan zal de stal verlengd moeten worden of een

deel van de stal (dierplaatsen) leeggeruimd om een extra voergang te creëren. Kortom, meer vreetplekken creëren kan alleen met een ingrijpende verbouwing. Daarom is ervoor gekozen om het aantal vreetplekken en minimale breedte per vreetplek te vereisen bij nieuwbouw.

Criterium 4.17.1 Zachte ligplek melkkoeien en droge koeien

- Vraag/opmerking 65)** Deze eis lijkt voor de korte termijn in orde. We tekenen wel aan dat ligboxen met zand en vrijloopstallen met stip op één staan voor koe welzijn en gezondheid. Aangezien On the way to PlanetProof ook werkt met zeer lange termijndoelen, raden we jullie aan op te nemen dat er over veertien jaar alleen nog met zandvulling of vrijloopstallen gewerkt mag worden. Het is fijn voor boeren om hierop voor te sorteren.
- Antwoord** De ideale bedding is een comfortabel ligbed dat verkoeling biedt, goed draineert, zelf geen bacteriegroei onderhoudt en voldoende grip geeft. Zand heeft deze eigenschappen, maar geeft snel problemen met de mestafvoer in ligboxenstallen. Er zijn matrassen die ook goed scoren op de genoemde elementen. Binnen On the way to PlanetProof wordt daarom niet één soort bedding voorgeschreven, maar eisen gesteld aan de kwaliteit van de indrukbaarheid en droogte van de bedding.

Criterium 4.17.2 Zachte ligplek jongvee

- Vraag/opmerking 66)** Het is goed dat er een eis wordt gesteld aan de ligplek voor jongvee, maar het is nu onduidelijk geformuleerd. Neem hier een helder criteria voor op, zodat er goed op gecontroleerd kan worden. Verder vinden wij het onacceptabel dat jonge koeien pas in 2028 een comfortabele ligplek krijgen, de ingangsdatum moet naar voren.
- Antwoord** Bij de implementatie van stalmaatregelen voor koecomfort is gekozen om dat in drie etappes te doen. Bij het criterium voor zachte ligplekken voor jongvee (indien vanaf 4 maanden in ligboxen gehuisvest) is gekozen om dat in de tweede etappe voor 2028 te verplichten. De beschikbaarheid van matrassen die aantoonbaar voldoende zacht (indrukbaar) én afgestemd op de maatvoering bij jongvee zijn, zijn nog beperkt. Door zachte ligplekken bij jongvee voor 2028 te vereisen, heeft de sector (en leveranciers) tijd om dit in te regelen. Zachte ligplekken voor de melkkoeien en droge koeien zit in de eerste etappe en moet voor 2025 zijn gerealiseerd.
- Besluit** In de controlerichtlijn staat al dezelfde instructie rondom beoordelen van indrukbaarheid van de bedding. In het criterium wordt verduidelijkt dat voor de kwaliteit van de bedding bij jongvee dezelfde eisen gelden als bij melkkoeien.
- Vraag/opmerking 67)** We weten dat de huisvesting van jongvee vaak tekortschiet, dus het is belangrijk daar veel aandacht voor te hebben. Op dit moment ontbreken eisen aan de vloer, leefruimte en stalvolume.
- Antwoord** Er zijn wel al eisen opgenomen voor kalveren en jongvee tot minstens 4 maanden. Daarbij stelt On the way to PlanetProof de meest vergaande eisen voor jongvee in strohokken (minsten 3m² ten opzichte van 1,5 m² in alle andere concepten/keurmerken). Daarnaast worden in de tweede etappe (voor 2028) eisen toegevoegd aan de bedding in ligboxen als jongvee (ouder dan 4 maanden) in ligboxen worden gehouden. De overige criteria voor afmetingen gelden bij nieuwbouw.
- Besluit** Het criterium voor grip op loopvloeren zou ook voor jongvee moeten gelden als die vanaf 4 maanden in ligboxen worden gehuisvest. Opgenomen wordt dat

criterium 4.19 uiterlijk per 1-1-2028 ook geldt voor jongvee (indien vanaf 4 maanden in ligboxen gehuisvest).

Criterium 4.18 Afmeting ligplekken (droge) melkvee

Vraag/opmerking 68) Ligboxen beperken per definitie het comfort en de beweegruimte van koeien. Het beste is om deze uit te faseren, in ieder geval voor het jongvee en de droge koeien, bijvoorbeeld per 1-1-2038.

Antwoord Strohuisvesting is binnen On the way to PlanetProof verplicht voor jongvee tot 4 maanden en in de afkalf- en ziekenstal. Meer strohuisvesting is lang niet altijd mogelijk vanwege milieuvergunningen. Strohuisvesting wordt daarom wel benoemd en krijgt vrijstellingen op criteria met ligbox eisen.

Vraag/opmerking 69) Er wordt gesproken over boxmaten voor hoogdrachtige koeien. Hoe wordt een vrijloopstal voor droge- en hoogdrachtige koeien beloond? Telt dit eventueel als topniveau?

Antwoord Het is positief als droge- en hoogdrachtige koeien op stro worden gehuisvest. Als droge koeien worden gehuisvest in een strostal (zonder ligboxen), dan geldt een vrijstelling voor het criterium voor ligboxafmetingen. Een strostal voor droge- en hoogdrachtige koeien wordt niet als verplicht onderdeel voor het topniveau opgenomen, ook niet als één van de keuzemaatregelen omdat het dan ten koste gaat van de andere keuzemaatregelen voor het topniveau vanaf 2025.

Vraag/opmerking 70) Hoe zit het met de totale ligboxlengte? De droge koe heeft niks aan 1,30 meter breedte als er geen lengte in de box is.

Besluit Verduidelijkt wordt dat dezelfde afmetingen (onder andere ligboxlengte, ligbedlengte, afstelling schoftboom) gelden als bij melkkoeien, maar dat voor droge koeien daarbij een minimale breedte van 1,30 meter in de ligbox wordt vereist.

Vraag/opmerking 71) Kunnen de afmetingen niet worden gerelateerd aan diergebonden factoren? Wellicht dat dit voor de toekomst onderzocht kan worden.

Antwoord De adviezen van de GD en Maatlat Duurzame Veehouderij voor afmetingen voor de gemiddelde schofthoogte in Nederland zijn als uitgangspunt genomen. Afmetingen van ligboxen zijn niet zomaar aan te passen. Er is gekozen voor vaste minimale afmetingen van de ligboxen, omdat de grootte van de dieren in de loop van de tijd kan veranderen en er doorgaans een diversiteit van dieren in een stal aanwezig is. Overigens zijn er aangepaste maten opgenomen voor kleinere koeien met een schofthoogte tot 1,40 meter.

Vraag/opmerking 72) Graag een helder en langjarig advies over ligboxafmetingen. Het aanpassen van de ligboxen is een gigantisch karwei. Dus niet elke twee jaar er twee centimeter bij.

Antwoord Bedrijven met een stal waarbij die in de toekomst niet aan de maatvoeringen van On the way to PlanetProof kan worden voldaan omdat de afmetingen waar SMK naar verlangd bouwkundig niet mogelijk zijn in de bestaande stal. Is hier een oplossing voor? Als het bedrijf wel ruimschoots aan alle andere eisen kan voldoen qua biodiversiteit, emissie, uitstoot etc. En voornamelijk diergezondheid/levensduur gewoon op orde is in een dus wat verouderde stal is er dan een probleem qua maatvoering? Blijkbaar hebben de koeien daar geen last van anders zouden ze niet gezond oud worden.

Antwoord Deze afmetingen zijn voor langere tijd vastgesteld. Er is een basisnorm die per 2025 ingaat en eisen stelt aan de ondergrens van de ligboxbreedte en ligbed

lengte. Stallen die daar niet aan voldoen worden uitgesloten van deelname. Omdat de ligboxafmetingen niet makkelijk zijn aan te passen, gelden de overige voorwaarden voor grotere ligboxen bij nieuwbouw, aanbouw of uiterlijk per 2038.

Vraag/opmerking 73) De voorgenomen breedte-afmetingen lijken in orde, maar 1,70 meter lengte is aan de korte kant. Deze lengte voldoet niet eens aan de afmetingen binnen de maatlat Duurzame veehouderij. De lengte van het ligbed moet verlengd worden tot 1,80 meter. Bovendien is het nuttig om deze eis te koppelen aan een minimale breedte voor het gangpad (4.21). Zodat bij het vergroten van de een, de minimale afmeting van de ander niet in het gedrang komt.

Antwoord De basisnorm die per 2025 geldt stelt een ondergrens. Juist omdat ligboxafmetingen niet makkelijk zijn aan te passen in bestaande stallen (want dat gaat dan ten koste van breedte van het gangpad of kopruimte), gelden de eisen aan grotere ligboxen bij nieuwbouw, aanbouw of uiterlijk per 2038. Dan kunnen ruimere ligboxen worden gerealiseerd zonder dat dit ten koste gaan van andere ruimtes voor de dieren.

Criterium 4.19 Uitvoering loopvloer

Vraag/opmerking 74) Het is voor koeien erg belangrijk dat de vloeren goed beloopbaar zijn, dat betekent ruw en zacht. Het verbaast ons dat melkveehouders de keuze hebben tussen ruwe óf zachte vloeren. We raden jullie aan dit aan te passen naar ruw en zacht.

Antwoord De referentie is een harde vloer. Om te borgen dat dergelijke vloeren voldoende grip geven is een ruwe vloer de basisnorm voor On the way to PlanetProof. Zacht en voldoende grip is een stap verder. Bij zachte vloeren geven zand en stro voldoende grip. Zachte rubber vloeren geven niet altijd voldoende grip aan koeien.

Vraag/opmerking 75) Langdurig staan op een harde vloer is extreem belastend voor koeien. Ook op een iets zachtere vloer moet langdurig staan vermeden worden. Daarom is het goed om een eis op te nemen over de verblijfsduur in de wachtruimte van de melkstal; koeien mogen hier maximaal één uur staan.

Besluit Een koe zou vooral veel tijd moeten besteden aan liggen en eten. Welke indicatoren voor sta- en ligtijd opgenomen kunnen worden, moet verder worden onderzocht. En wordt daarom als onderwerp op de herzieningslijst opgenomen. Wat betreft de vloeruitvoering in wachtruimtes voor de melkstal wordt in criterium 4.19.2 een toevoeging opgenomen:
Nieuwe norm bij nieuwbouw, aanbouw of uiterlijk gerealiseerd per 1-1-2038.
De loopvloer in de wachtruimte heeft een zachte indrukbare toplaag (bijvoorbeeld rubber minimaal 16 mm dik)
Dit geldt zowel in de wachtruimte voor de melkstal als voor 2,5 meter voor de ingang van de melkrobot.

Vraag/opmerking 76) Zijn er aparte eisen voor de vloer in een vrijlooptal? Of valt die vloer ook onder criterium 4.19?

Antwoord Dit valt ook onder criterium 4.19. Als er in een strooiselstal een verharde vloer is achter het voerhek, dan moet die ruw zijn uitgevoerd. Strooisel voldoet aan 'zacht' als de strooisel laag minimaal 10 cm dik is. Voor zand geldt hetzelfde.

Criterium 4.21 Loopruimte tussen ligboxen

Vraag/opmerking 77)	Ook tussen de ligboxen is het belangrijk dat de dieren elkaar gemakkelijk kunnen passeren. We zijn enthousiast over de geplande breedte van drie meter, maar invoering is te laat. Deze maatregel zou op relatief korte termijn doorgevoerd moeten worden. Zeker als de ligboxen verlengd worden-dat kan ten koste gaan van de loopruimte. Suggestie: Verbreding van gangpaden, zeker in combinatie met verlenging van de ligboxen, kan lastig zijn i.v.m. het bouwblok. Het is ook mogelijk loopruimte te verbeteren door een lagere bezetting of meer doorsteken tussen de rijen te realiseren. On the way to PlanetProof zou deze maatregelen als alternatief kunnen accepteren.
Antwoord	De suggestie voor meer doorsteken of een lagere bezetting dragen niet bij aan het makkelijker passeren in een looppad tussen de ligboxen. Wat betreft bezetting is er al een basiseis dat er niet meer koeien in de stal aanwezig zijn, dan er ligplaatsen zijn. Er is gekozen om wat haalbaar is om aan te passen in een bestaande stal op korte termijn te verplichten, maar grootschalige aanpassingen van de stalrichting te vereisen bij nieuwbouw, aanbouw of uiterlijk per 2038.

Criterium 4.24 Daglicht

Vraag/opmerking 78)	De eis per 2025 is erg algemeen geformuleerd, wat controle lastig maakt. Ook staat er niet duidelijk of dit geldt voor alle dieren of alleen voor melkvee. Het is belangrijk dit expliciet te maken alle dieren hebben recht op daglicht.
Besluit	Bij de toekomstige eisen staat dit al expliciet aangegeven, maar de eis voor daglicht in de stal geldt voor alle dieren: melkkoeien, droge koeien en jongvee (inclusief kalveren). Verduidelijkt wordt dat dit ook geldt voor de basisnorm die vanaf 2025 ingaat.

Criterium 4.29 Jongvee - ligboxen

Vraag/opmerking 79)	In dit criterium gaat het over de afmetingen van de ligbox. Wij vinden het onacceptabel dat jonge dieren pas over veertien jaar een ligplek krijgen die groot genoeg is. Dit moet op korte termijn worden doorgevoerd. Daarbij is het beter om ligboxen voor jongvee volledig af te schaffen, 1-1-2038 is daar wat ons betreft een acceptabele timing voor.
Antwoord	In On the way to PlanetProof worden in drie termijnen stappen gezet voor het verbeteren van het koecomfort in de stal. Voor de korte termijn gaat het om het uitsluiten van een aantal onwenselijke situaties qua stalrichting en verbeteringen die in bestaande stallen kunnen worden doorgevoerd. Bijvoorbeeld zachte ligplekken en een geprofileerde loopvloer. Maatregelen waarvoor meer ruimte nodig is en risico's geven op onwenselijke bijeffecten, zijn uitgesteld totdat er nieuwbouw plaatsvindt. De afmetingen van de ligboxen is hier een voorbeeld van. Als de ligboxen bijvoorbeeld worden verlengd, zonder stalvergroting, dan gaat dat ten koste van de ruimte/breedte van de loopgang. Daarom is ervoor gekozen om de afmetingen van ligboxen te vereisen bij nieuwbouw. Overigens stelt On the way to PlanetProof op korte termijn al eisen aan de huisvesting van kalveren en jongvee tot minstens 4 maanden. Dit moet in ruime strohokken gebeuren.

Criterium 4.30 Redenen afvoer en slachtbevindingen

Slachtbevindingen

Vraag/opmerking 80) Wordt de rapportage van de slachtbevindingen standaard? Slachterij in Amsterdam geeft een goede rapportage, andere slachterijen doen dat minder goed.

Antwoord Ja, indien koeien naar de slacht gaan dan wordt gevraagd om minimaal jaarlijks een slachtrapportage bij de slachterij op te vragen. Slachterijen verzamelen allerlei gegevens over slachtbevindingen van bijvoorbeeld hart, lever, longen, beenwerk, huid, botten en borstvlies. In een rapportage van slachtbevindingen worden meestal de gegevens gedeeld waar een veehouder iets mee kan in zijn bedrijfsmanagement, gerelateerd aan diergezondheid en huisvesting.

Vraag/opmerking 81) Wat is de reden dat jullie deze bevindingen willen hebben? Kreupele koeien mogen niet de vrachtwagen op. Koeien die afgekeurd worden gaan meestal niet naar de slacht maar naar de Rendac.

Antwoord Dieren die niet transportwaardig zijn gaan inderdaad niet naar de slacht. Een aantal slachtbevindingen die slachterijen registreren geven informatie over de gezondheid van koeien die niet van buitenaf aan het dier zijn te zien. Met deze informatie komen eventuele aandachtspunten in de bedrijfsvoering naar voren.

Vraag/opmerking 82) Het formaliseren van rapportages met slachtbevinden is een voorstel waar wij ons in kunnen vinden. Het bespreken van de slachtbevindingen kan worden vastgelegd in de KoeKompas evaluatie, dit scheelt weer een extra bezoek door de Dierenarts.

Antwoord Het is precies de insteek van het criterium om jaarlijks een rapportage slachtbevindingen op te vragen en deze met de dierenarts te bespreken. Dit mag tijdens de uitvoering van KoeKompas.

Redenen voor afvoer

Vraag/opmerking 83) In het criterium wordt gevraagd om de reden voor afvoer voor alle dieren vast te leggen. Het is onduidelijk of de registratie van de afvoerredenen ook voor dieren geldt die niet naar de slacht worden afgevoerd. Wanneer een koe bijvoorbeeld wordt verkocht aan de buurman levert dit vooral administratie op voor de boer.

Antwoord De insteek is om van alle afgevoerde koeien te weten wat de reden voor afvoer was. Doel van het criterium is inzicht voor veehouder en dierenarts in veel voorkomende gezondheidsproblemen op het bedrijf. De meest voorkomende redenen voor afvoer zijn juist een aandachtspunt om het bedrijfsmanagement op te verbeteren. De informatie uit dit criterium geeft een kans om dierenwelzijn, vlees- en melkproductie te verbeteren.

Vraag/opmerking 84) Als een koe afgevoerd wordt heeft dat een reden, want een goede melkkoe blijft, dus deze regel schrappen.

Antwoord Zie vraag 83.

Vraag/opmerking 85) Positief dat de redenen voor afvoer worden gemonitord. Wij vinden echter dat een dier altijd recht heeft op individuele zorg in plaats van directe afvoer bij ziekte. Ook als hier medicijngebruik voor nodig is.

Antwoord Het is aan de veehouder om te besluiten over afvoer. Dit kan ook vanwege andere redenen zijn dan vanwege ziekte (verkoop aan andere melkveehouder, selectie vanwege te lage melkproductie). Ook bij een zieke koe kunnen er redenen zijn om het dier niet (verder) te behandelen.

- Vraag/opmerking 86)** Moet bij gedwongen afvoer ook een reden worden aangegeven? Voorstel is om meerdere redenen te registreren, vaak is er een hoofdreden en bij redenen?
- Besluit** Redenen voor afvoer kunnen vrijwillig (productie) of gedwongen (vruchtbaarheid, gezondheid, werkbaarheid) zijn. Ook een combinatie van redenen is mogelijk.

criterium 4.31 Mobiliteitsscore

- Vraag/opmerking 87)** Suggestie aanvullend op de pilot om de ondernemer zelf een scan te laten maken omdat de praktijk uitwijst dat ondernemers vaak minder koeien aanmerken met mobiliteit dan werkelijk in de stal rondloopt. Het gevolg hiervan is dat structureel minder koeien worden behandeld dan zou moeten, wat kan leiden tot het niet behandelen van koeien die gedurende lange(re) tijd niet goed lopen. Dit kan leiden tot het ontstaan van chronische kreupelheden, die niet meer te behandelen zijn.

- Antwoord** De pilot mobiliteitsscore, die wordt voorgesteld, zou aan belang kunnen winnen als elke veehouder, voorafgaand aan de uitvoering door een expert, zelf de in hun ogen koeien met een suboptimale mobiliteit noteren.
- Met de mobiliteitsscore wordt de focus gelegd op dieren in een eerste stadium van mobiliteitsproblemen, terwijl de huidige praktijk vooral de focus legt op het behandelen van dieren met ernstige mobiliteitsproblemen. Deze omslag vraagt om goede communicatie (ook richting deelnemers aan de pilot). De pilotdeelnemers wordt niet gevraagd vooraf zelf een lijst met attentiedieren te maken, maar begeleid bij de omslag naar een eerder stadium voor signaleren van mobiliteitsproblemen.

- Vraag/opmerking 88)** Het voelt alsof er veel wantrouwen is naar de ondernemers toe. Er worden al veel eisen gesteld aan de ondernemers, waarom wordt dit er dan nog bovenop gedaan?

- Antwoord** Vanuit experts wordt kreupelheid als een belangrijk en onderschat aandachtspunt op melkveebedrijven gezien. Het is belangrijk om de eerste punten van kreupelheid te vinden om proactief te handelen. Het is niet de bedoeling om een veehouder erop af te rekenen. Dit is een verbetertool die het College van Deskundigen in wil zetten om op dit punt progressie te maken.

- Vraag/opmerking 89)** Wie gaat de uitvoering van de pilot Mobiliteitsscore betalen? En uitvoeren? Een erkende scoorder is niet te betalen! Je hebt al een vaarzenkeuring, elke 8 maanden op het bedrijf die ook de benen scoort. Misschien is de vaarzenkeuring een idee om mee te nemen? Daar wordt ook het stieradvies op gebaseerd om dit punt te verbeteren bij de koeien.

- Antwoord** Voor de uitvoering van het pilotproject wordt verwacht dat direct betrokkenen een bijdrage leveren, enerzijds in inzet anderzijds in een financiële bijdrage. Daarnaast zoeken SMK en te betrekken projectpartners projectfinanciering om een deel van de kosten te dekken. Uiteindelijk moet de pilot een richtlijn opleveren van een minimale frequentie van scores die voldoende mobiliteitsverbetering (en daarvan afgeleide langere levensduur, verbeterde vruchtbaarheid en productieresultaten) kan brengen.
- Bij de vaarzenkeuring gaat het om het exterieur van de dieren gerelateerd aan genetische aanleg. Elke acht maanden beoordeelt de stamboekinspecteur de melkgevende vaarzen en legt aan de hand van het keuringsrapport de exterieurscores vast. De resultaten van de vaarzenkeuring helpen bij het maken

van fokkerijkeuzes op het bedrijf. Genetische aanleg is één van de factoren die van invloed kan zijn op het voorkomen van mobiliteitsproblemen. De mobiliteitsscore zoals voorgesteld in On the way to PlanetProof gaat om de actuele status van mobiliteitsproblemen bij de koeien, ongeacht welke factor(en) de oorzaak zijn.

Vraag/opmerking 90) Positief dat er gemonitord gaat worden op mobiliteitsscores. We vragen ons af waarom eerst gekozen is voor een pilot. In de UK wordt al lange tijd gewerkt met mobiliteitsscores (via ROMS). Op basis van deze gegevens zou het mogelijk moeten zijn om een eis op te stellen en deze in de normen op te nemen.

Antwoord In de UK wordt inderdaad via het Register voor Mobiliteitsscoorders (ROMs) gewerkt. De kaders die men daarbij gebruikt verschillen echter. Denk hierbij aan de onafhankelijkheid van de scoorder, hoe vaak op het bedrijf gescoord wordt, maar ook welke acties volgen als er een lijst met attentiedieren is. Het doel is om mobiliteitsproblemen in een vroeg stadium te signaleren én te behandelen. De voorwaarden die worden gesteld moeten daarbij aansluiten. Bovendien moeten er nog de nodige scoorders opgeleid worden (In Nederland zijn momenteel een tiental erkende scoorders). In een pilot kunnen deze elementen terugkomen en de toepassing vervolgens verder worden uitgerold.

Vraag/opmerking 91) Ik begrijp dat de insteek van doelsturing middels volledig is losgelaten en er enkel middelsturing wordt toegevoegd aan het eisenpakket. Eerst moet elke boer gecertificeerde bekappers hebben danwel zelf op cursus en gezien dit vertrouwen zo groot is dat wij goed zorgen voor ons vee wordt er nu gestuurd op mobiliteitsscore. Gezien de lessen uit het UK zal mobility scoring ook hier door onze strot gedrukt worden met de keuze of een extern persoon dit te laten doen of d.m.v. automatisering. Dit levert voor een gemiddeld bedrijf rendement op, maar niet voor de On the way to PlanetProof boer die de zaken voor elkaar heeft.

Antwoord Anders dan wordt gesteld, is een mobiliteitsscore juist een methode voor doelsturing. Er wordt immers gekeken naar dieren met mobiliteitsproblemen. Het is de vakbekwaamheid van de veehouder in samenspraak met dierenarts of klauwverzorger om de onderliggende oorzaken vast te stellen en aan te pakken. De mobiliteitsscore wordt in eerste instantie als pilot ingezet, om de waarde van vroegtijdig signaleren van mobiliteitsproblemen te bewijzen. Als blijkt dat On the way to PlanetProof deze zaken, zoals verondersteld door de vraagsteller, goed op orde heeft dan zal een brede invoering van een mobiliteitsscore niet nodig zijn.

Bijlage 2

Presentielijst aanwezig De Schakel te Nijkerk

Naam

Mevrouw J. Aanen

De heer K. Baan

De heer H. De Bie

De heer H. Docters van Leeuwen

De heer J. Driessen

De heer K. Groenveld

De heer E. Ter Hennepe

De heer G. Hooijer

Mevrouw K. Korenblik

Mevrouw J. Lam-Mijs

Mevrouw F. Lindelauff

De heer I. Luinenburg

De heer P. Mulder

De heer J. Muskens

Mevrouw A. de Ridder

De heer B. Roeleveld

Mevrouw S. Snaas

De heer J. Uiterwaal

De heer A. Vanhoudt

Mevrouw I. Varenhorst

Mevrouw T. Varenhorst

De heer D. Vrieling

De heer S. de Vries

Mevrouw S. van Wageningen

Organisatie

Mts J Aanen en J Aanen de Haan

MTS C.H. Baan-Korevaar

Alfa Accountants en Adviseurs

SMK

Cow Signals

Jumbo Supermarkten BV

Vogelbescherming

H3 Consultancy

Qlip B.V.

Zuivelfabriek De Graafstroom

Wakker Dier

Wakker Dier

Melkveehouderij Mulder

Muskens VOF

SMK

Melkveebedrijf Roeleveld

Ahold

FrieslandCampina Nederland B.V.

Gezondheidsdienst voor Dieren

Melkveebedrijf Varenhorst

Melkveebedrijf Varenhorst

Tennet TSO BV

FrieslandCampina Nederland B.V.

SMK

Bijlage 3

Ontvangen schriftelijke inbreng

Naam	organisatie	Vraagnummer
Mw. F. Lindelauff/ Dhr. I. Luinenburg	Wakker Dier	28, 36, 37, 40, 42, 43, 47, 54, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 90
Dhr. J. Uiterwaal	Friesland Campina	1, 12, 19, 20, 21, 35, 48, 60, 83
Dhr. B. Toxopeus	Melkveehouder	3
Mw. M. Vergeer	Melkveehouder	26, 32
Dhr. A. de Wit	Melkveehouder	31
Dhr. J. Olde Reichterschoot	Melkveehouder	30
Dhr. E. Smale	Melkveehouder	2, 38, 91
Dhr. J. Scholten	Melkveehouder	6
Mw. J. Aanen	Melkveehouder	8
Dhr. D. Vrieling	Tennet TSO	5
Dhr. C. van der Poel	Melkveehouder	10, 11, 22, 55, 84
Dhr. G. Hooijer	Hoofcare Expertise Centre	87
Mw. I. Varenhoef	melkveehouder	4, 39
Dhr. B. de Jong	Vogelbescherming	15, 23
Mw. J. Mijs	De Graafstroom	24
Dhr. G. en mw. K. Seesink	Melkveehouder	25
Dhr. T. Lankhorst	Melkveehouder	72